

بررسی جامعه شناختی تحول ارزشها و آسیب شناسی جوانان

نیر محمدپور^{۳۲۶}

چکیده:

ارزشهای اجتماعی جامعه ارزشهایی هستند که عموم جامعه به آن معتقد بوده و در حفظ و اشاعه آن می کوشند. هر جامعه ای روند شکل گیری خاصی برای ارزشهای خود دارد که از آنها به عنوان ارزشهای اجتماعی یاد می کنیم. ازجمله مفاهیم اساسی مطرح در حوزه جامعه شناسی مفهوم ارزشهای اجتماعی می باشد و نظریه های گوناگونی در این باره ارائه شده است. اما در یک جامعه ی در حال گذاری مثل ایران این ارزشها دچار یک سری تحولات بنیادین شده اند که اثرات ناشی از این تغییرات را می توان در نسل جوان به وضوح مشاهده کرد. در آسیب شناسی مشکلات می توانیم به بحران هویت جوانان، تمایل به سمت رسانه های بیگانه و ... اشاره بکنیم. به همین دلیل است که مفهوم ارزشها و تحولات ناشی از آن جایگاه ویژه ای را در مباحث دنیا دارد و از جمله آسیب های اجتماعی مطرح در جوامع جهانی، بویژه جامعه ما محسوب می شود. به همین خاطر مقاله حاضر با هدف تحلیلی جامعه شناختی بر تحول ارزشها نگاشته شده و در نظر دارد راهکارهای کاربردی را در جهت رفع یا کاهش این معضل اجتماعی ارائه بدهد.

واژگان کلیدی: ارزشها، تحول ارزشها، آسیب های اجتماعی.

مقدمه

بقای هر جامعه ای و همچنین رشد و پیشرفت آن به ارزشها و هنجارهای حاکم بر آن بستگی دارد. اگر جوامع می خواهند که همچنان پایدار بوده و بقای خود را تضمین کنند به یک کاتالیزور بقاء نیاز دارند. توجه به ارزشهای حاکم بر جامعه و تغییرات بوجود آمده در آن در ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی خود عامل مهمی در تضمین بقاء هر کشور محسوب می شوند. آنچه که در این مقاله مد نظر قرار می گیرد بررسی جامعه شناختی تحول ارزشها، پیامدهای ناشی از آن و آسیب های اجتماعی خاصی است که متوجه قشر جوان می باشد.

بایستی خاطر نشان کرد که هر جامعه ارزشها و الگوهای زندگی خاصی که منطبق با شرایط آن جامعه بوده باشد دارد و بنابراین توجه به ارزشها در هر کشور در ظرف زمان و مکان خاص آن کشور صورت می گیرد. چرا که با توجه به مشخصه نسبی بودن، ارزشها از یک جامعه به جامعه ی دیگر فرق می کنند.

همنوعایی شخص در جامعه با ارزشهای حاکم بر آن سازگاری اجتماعی را به دنبال خواهد داشت و در صورتی که افراد ارزشهای موجود در یک جامعه را به دلیل عدم انطباق آن با خواسته های خود رد بکنند در این صورت ناسازگاری اجتماعی بوجود می آید که منشاء بروز رفتارهای نادرست و ناپسند می باشد. عدم پذیرش تحولات ارزشها و عدم سازگاری با آن خود یکی از آسیب های اجتماعی می باشد که جوانان در حال گذار ایران با آن مواجه هستند. آسیب های اجتماعی می توانند به شکل های مختلفی چون بحران هویت، فرار از خانه، اعتیاد، گرایش به رسانه های بیگانه، روسپیگری و.... نمایان بشوند.

سوال پژوهشی

بنابراین در تحقیق حاضر سوالات اساسی بر این محور دور می زند که تحول ارزشها در جامعه کنونی ایران به چه شکلی صورت می گیرد؟ این تحولات چه تبعاتی در جامعه بر روی جوانان دارد؟ نقش نهادها و سازمانها در این میان تا چه اندازه می باشد؟ نگارنده در صدد است که به سوالات مطروحه پاسخ علمی ارائه بدهد.

بیان مسئله

از آنجائیکه قشر وسیعی از کشور ما را جوانان تشکیل می دهند و این قشر توانایی بالقوه ای در ایجاد تحولات و پیشرفت جامعه دارند، لذا جهت دادن به این نیروها و ممانعت از گرایش آنها به سمت آسیب های اجتماعی خاصی چون بحران هویت، بزهکاری، استفاده از سایتهای اینترنتی مبتذل و غیره همگی نیاز به همت مضاعف

مسئولین و دست اندرکاران اجرایی کشورمان دارد. این قشر وسیع از جوانان برای شکل دهی افکار و ایده ای خود و قرار گرفتن در مسیر پیشرفت و توسعه همه جانبه (اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی) نیاز به این دارند تا از تحولات ارزشی در حال وقوع در کشور و اثرات ناشی از آن که مسیر پر نشیب و فرازی دارد، به سلامت عبور بکنند. با این وصف که تاکنون شمار وسیعی از پژوهندگان به تحلیل و تبیین مسئله آسیب های اجتماعی جوانان مبادرت ورزیده اند و به نتایج نسبتاً خوبی هم رسیده اند، لیکن حاصل تلاش آنها برای اقناع جامعه علمی، در حد کفایت نبوده و بحث آسیب های اجتماعی، به مراتب ریشه دارتر از آن است که با این مقدار محدود مطالعات به سرانجامی مفید برسد. بنابراین نفس موضوع و پیچیدگی ذاتی آن اقتضاء می کند که کندوکاوها و وارسیهای بیشتری پیرامون آن صورت بگیرد.

مبانی نظری

دورکیم، یکی از بنیان گذاران جامعه شناسی، بر این باور است که در جوامع امروزی معیارها و هنجارهای سنتی بی آنکه توسط هنجارهای جدیدی جایگزین شوند، تضعیف می شوند که این حالت منجر به بی هنجاری می شود. بی هنجاری هنگامی بوجود می آید که معیار روشنی برای راهنمایی رفتار افراد در حوزه معینی از زندگی وجود نداشته باشد. در این شرایط به اعتقاد دورکیم، مردم احساس می کنند که مبانی اساسی زندگی آنان از دست رفته و دچار درماندگی و اضطراب می شوند. به عبارت دیگر، بی هنجاری یکی از عوامل اجتماعی است که در نهایت منجر به وقوع آسیب های اجتماعی می گردد (گیدنز، ۱۳۸۶: ۵۶).

توجه به مقوله جوانان می تواند بخشی از بازگشت مطالعات اجتماعی و فرهنگی به قلمرو امور روزمره و اهمیت قائل شدن بر آن تلقی شود. در این میان می توان از رویکرد رولان بارت در جلب توجه به کالای مصرفی روزانه و معنای فرهنگی آنها برای تحلیل مسائل اجتماعی جوانان مدد گرفت. بطور کلی جامعه شناسی ضرورت دارد که فراتر از محدوده سنتی خود، در بطن تجربیات جدید انسان در زندگی روزمره خویش گام بگذارد (لاجرودی، ۱۳۸۴: ۱۳۸).

روش شناسی

روش بکار گرفته شده در این تحقیق، اسنادی- کتابخانه ای است و نویسنده با مراجعه به متون و آثار مختلف، ضمن روشن ساختن مفهوم ارزش و تحولات آن و همچنین آسیب های اجتماعی به بررسی این مسئله می پردازد. در اینجا تلاش می شود تا ابعاد مختلف تحولات ارزشی و آسیب های اجتماعی ناشی از آن مورد بحث و بررسی قرار بگیرد. این کار از خلال مرور تحلیل ارائه شده درباره ی مقولات اجتماعی و نیز مسائل مرتبط با قشر جوان صورت می گیرد.

یافته ها

ارزشهای اجتماعی جامعه ارزشهایی هستند که عموم جامعه به آنها متعهد بوده و در حفظ و نگهداری آن می کوشند و به عبارت دیگر هر امر مادی یا معنوی که در جامعه دارای قدر و قیمت بوده باشد و نیازهای مادی و معنوی انسان را برآورده بکند، از جمله ارزشهای اجتماعی محسوب می شوند.

افراد جامعه برای رسیدن به اهداف خود از وسایل موجود بهره می گیرند اما شکل و زمان ارضاء خواستههای آنان تنها در چارچوب فرهنگی، سازمان اجتماعی و شرایط و محدودیتهایی که در جامعه وجود دارد، صورت می گیرد. ارزشها پدیده هایی نسبی و متغیر هستند و با گذشت زمان ماهیت آنها تغییر پیدا می کند. ایران به عنوان یک کشور در حال گذار از جامعه سنتی به جامعه مدرن در تمامی ابعاد (اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی) در حال تغییر و دگرگونی می باشد. بطوریکه ارزشهای حاکم بر دوران سنتی معنا و مفهوم خود را بویژه برای نسل جوان از دست داده اند و این در حالی است که این نسل هنوز ارزشهای دوران مدرن را با عقاید و خواسته های خود منطبق نمی یابند. این نوع بلاتکلیفی که نتیجه تغییرات بوجود آمده در ارزشهای یک جامعه می باشد شرایط لازم را برای وقوع آسیب های اجتماعی فراهم آورده است.

اما در مورد مفهوم آسیب یا کجروی می توان گفت هر نوع عمل فردی یا جمعی که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد عمل جمعی عام رسمی یا غیر رسمی در محل فعالیت کنشگران قرار نگیرد و در نتیجه با ممانعت و یا قبح اخلاقی یا اجتماعی روبرو شود را کجروی می نامیم. به همین دلیل است که کجروان سعی می کنند کجرویهای خود را از دید ناظران قانون، اخلاق عمومی و نظم اجتماعی پنهان کنند. این آسیب ها به معنی کژ کارکردهای اجتماعی واحدهای جمعی یا کژکارکردهای افراد هستند و همواره انعکاس دهنده ی بحران موجود در جامعه می باشند. بنابراین هر چه میزان آسیب های اجتماعی بیشتر باشد، شدت بحران هم متقابلاً در آن جوامع بیشتر خواهد بود. به عبارت دیگر، روند رو به رشد آسیب ها از تداوم و تشدید بحران در جامعه حکایت می کنند. آنچه روشن است اینست که بحث آسیب شناسی عمدتاً با مسائل و مشکلات سروکار دارد و بر این اساس زمینه هایی چون فرهنگ، ارزشها و هنجارهای یک جامعه، مشخصه های اقتصادی، سیاسی و جغرافیایی آن همگی در حوزه مطالعات آسیب شناسی اجتماعی قرار می گیرد. بطور کلی باید گفت که هر جامعه ای متناسب با شرایط خود، فرهنگ و میزان رشد و توسعه بعمل آمده با انواعی از انحرافات و مشکلات روبروست که همگی تأثیر مخربی بر روی فرایند پیشرفت آن جامعه دارد. شناخت چنین عواملی می تواند مسیر حرکت جامعه را بسوی ترقی و تعالی هموار سازد.

همانگونه که گفته شد در یک جامعه در حال تحول، ارزشهای حاکم بر آن دچار تزلزل می شوند و در این میان قشر جوان هم که اعتقادات خود را بر مبنای آنها بنیان نهاده بودند با نوعی بحران فکری و ارزشی مواجه می شوند. این قشر در صورت ناکامی و در نهایت به مسائلی چون پرخاشگری، خشونت، خودکشی، بحران هویت، گرایش به سمت رسانه های بیگانه و جرائم مالی کشیده می شوند. این موارد تنها نمونه هایی از آسیبهای اجتماعی موجود در جامعه امروزی می باشند که کم و کیف آنها بر حسب زمان و مکان تغییر پیدا می کند.

این خلاء ناشی از رد باورها و ارزشهای سنتی و نداشتن جایگزین مناسب برای آن فضای کافی را فراهم می آورد که بیگانگان بتوانند به نیروهای بالقوه ی جوانان روی آورده و برای رسیدن به اهداف خود از آن نیروها استفاده بکنند که در این میان نقش دولتها و سازمانها از اهمیت زیادی برخوردار است.

بحث و نتیجه گیری

اساس تفکر و اندیشه افراد یک جامعه را ارزشها و باورهای آن جامعه تشکیل می دهد. اگر این باورها به دلایل مختلف دچار تزلزل شده باشند جامعه با نوعی بحران فکری روبرو خواهد شد. قشر جوان هر جامعه ای که موتور حرکت آن جامعه محسوب می شوند وقتی با این بحرانها مواجه می شوند از مسیر اصلی حرکت منحرف می شوند. آسیب های اجتماعی موجود در جامعه نتیجه عوامل مختلفی می باشند که یکی از آنها بروز تغییرات و تحولات در ساختار ارزشی جامعه می باشند. بنابراین می توان گفت که میان تحولات ارزشی در جامعه و آسیب های اجتماعی ارتباط تنگاتنگی وجودی دارد. با این توضیح که هر چقدر تحولات ارزشی موجود بیشتر باشند و سازمانها و نهادهای مربوطه به روند این تغییرات توجهی نشان ندهند، در این صورت به همین میزان آسیب های اجتماعی هم افزایش پیدا خواهند کرد. با توجه به این مسئله که جوانان ایران بخش مهمی از جمعیت این کشور را تشکیل می دهند و با توجه به اینکه کشورمان در برابر امواجی از تغییرات و دگرگونیها قرار دارد، لذا توجه به قشر جوان و تأثیر پذیر، از اهمیت و جایگاه شایسته ای برخوردار است.

پیشنهادات

بنابراین بر اساس یافته های موجود می توان پیشنهادات زیر را ارائه نمود:
با توجه به شرایط در حال گذار ایران و تغییرات وسیع در حال وقوع در حوزه های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی از دولتمردان، سازمانها، ارگانها، نهادهای مسئول و موسسه های دولتی یا غیر دولتی و رسانه ها انتظار می رود همگی در جهت دهی این تغییرات و جلوگیری از وقوع مشکلات ناشی از آن یک سری وظایف و مسئولیتهایی را بر عهده داشته باشند. برای مثال رسانه ها از طریق برگزاری همایشها و جلسات مختلف در حوزه های مختلف می توانند به طرق مختلف مسیر این فرایند تحول را برای قشر جوان کشور هموارتر سازند. برای جلوگیری از بحرانهای اجتماعی مضاعف در جامعه کنونی و کاهش تعلق خاطر اجتماعی شایسته است که برنامه های مناسب مختلفی از سوی کارگزاران بویژه در مورد جوانان صورت بگیرد که البته این کار در چارچوب طرح های مختلف خرد و کلان می تواند انجام شود.

منابع و مأخذ:

۱. آشوری، داریوش (۱۳۵۷)، تعریفها و مفهوم فرهنگ، مرکز اسناد فرهنگی آسیا
۲. افشارکهن، جواد (۱۳۸۸)، گونه شناسی مسائل اجتماعی جوانان ایران با تأکید بر وضعیت دختران، مطالعات زنان، شماره ۴۴، تابستان ۸۸.
۳. ابهری، مجید (۱۳۸۰)، علل عوامل بروز آسیب های اجتماعی و راهکارهای مقابله با آن، تهران، نشر پشتون.
۴. ستاری، جلال (۱۳۵۴)، درباره فرهنگ، انتشارات اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر.
۵. فرخی، مهدی (۱۳۸۹)، نگاهی به جامعه امن و رابطه آن با سلامت خانواده، نامه علوم انسانی و اسلامی، اسفند ۸۹..
۶. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۶) جامعه شناسی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران، نشرنی.
۷. لاجوردی، هاله (۱۳۸۴)، نظریه های زندگی روزمره، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۴.
۸. مجله جامعه شناسی ایران، دوره دهم، شماره یک، بهار ۱۳۸۸.
۹. ناصری، فرج (۱۳۸۱)، مهارتهای مقابله با آسیبهای اجتماعی، تهران، نقش مهر.

